

verdedigen; zoudt ge dan stil mogen blijven, waar de rechten van 's Heeren huis worden geschonden?" (bl. 8).

En nu een meer persoonlijk woord van Dr. Geesink. „Toen ik — vergun mij ditmaal van mijzelf te spreken — voor nu twee jaren, op den 1sten November 1885 in uw Oosterkerk, naar aanleiding van Jezaja VI:13b tot u van Reformatie sprak, voelde ook ik, dat wij van deze Organisatie af moesten. „Zal, zoo stelde ik u de vraag, de hand der Synodale Organisatie, die sedert 1816 en ook na 1852 de Gereformeerde Kerken dezer landen drukt en knelt, worden weggenomen en verbroken?" En mijn antwoord was, dat ook ik niet kon zeggen, langs welken weg het gaan zou. „Wij wenschen", zoo sprak ik, „niets liever dan het eerste, doch God geve ons getrouwheid en kracht als het langs den anderen weg moet". En het moest langs dien anderen weg. Een maand later brak het Amsterdamsch Conflict uit, waarin het wel terdege om de leer en niet slechts om het kerkelijk goed ging. Ook onze kerkeraad betuigde aan de 75 Amsterdamsche broederen om hun kloek opkomen voor Jezus' koningseere, zijn sympathie. Het jaar 1886 verliep en meer dan ooit werd toen algemeen gevoeld, dat het zoo niet langer kon. Wij hoopten op een „modus vivendi", een minnelijke schikking. Edoch bij haar eindvonnis van 1 December toonde deze Organisatie van een schikking met de Gereformeerden niets te willen weten. In dat eindvonnis voelde ook uw kerkeraad zich getroffen, immers zijn afkeer van sympathie was geen „papieren kogel" geweest. Hoe het zijn moest, wisten wij uit Gods Woord, en dat slechts, door breken met wat werd, de mogelijkheid bestond om weer te komen tot wat was, werd toen hoe langer hoe duidelijker. Voor dat breken was reeds een stem uit de Gemeente opgegaan. Voor dat breken kwam reeds den 14den December een voorstel in den kerkeraad, een voorstel dat Organisatie en Kerk verwarrend, zeer zeker teide waar het van „valsche Kerk" sprak, doch dat was voor mij niet de eenige reden waarom ik er niet mede meeging. Zeker, de wil volgt het verstand, doch ge weet, wat treurige tweespalt vaak tusschen het willen en het doen van het gebod kan bestaan. Welnu ook ik wist en wilde wat moest, maar voor het doen ontbrak mij den moed. Wel waren zij donker de laatste donkere dagen van het jaar 1886! Ik zag er zoo ontzettend tegen op. Ik paarde mijn conscientie met een „modus vivendi", aan welks mogelijkheid ik echter zelf meer dan twijfelde. Doch ziet, daar daagde het Kerkelijk Congres te Amsterdam. Van dat Congres zou een kracht kunnen uitgaan tot vrijmaking der kerken. Aan de houding van de Rotterdamse kerk hing veel. Mocht zij tegenstaan, tegenstaan ook door mijn toedoen? Werd hare vrijmaking ook niet door mij begeerd en mocht ik, wetende het gebod Gods, dan langer ongehoorzaam zijn, omdat de weg, waardoor het alleen kon volvoerd, moeilijk was? Hadt gij mij niet als kerkrechtelijk-gereformeerd predikant in uw midden beroepen? Mocht ik dan uw vertrouwen teleurstellen? En toen ik bij en boven dit alles dacht aan wat Jezus voor mij heeft gedaan, ziet, toen voelde ik, dat God mijn bede van 1885 had verhoord en mij getrouwheid en kracht schonk nu het langs-dezen weg moest". (bl. 10, § 11).

Het citaat viel wat lang. Maar niemand zal het te lang vinden. Wat een ongekunstelde tekening van zijn zielsproces. Hij houdt daarin niets verborgen. Ook niet zijn wijfeling, hoewel hij wist, dat het moest. Ook niet zijn geweldige zielestrijding en zielestrijd. Maar ten laatste werd het Woord Gods en daarom ook het zoo vaak in een boek geduwde Gereformeerde kerkrecht hem te machtig. En dan die mystieke trek! „Toen... ik dacht aan wat Jezus voor mij gedaan had." Nu Dr. Geesink er zelf van sprak, verstout ik mij om mee te deelen hoe dit mystieke in diep vertrouwelijke gesprekken bij Prof. Geesink altijd weer boven komt.

„Toen ik dacht aan wat Jezus voor mij gedaan had."

Het zijn woorden, die ook nu nog het hart treffen.

Maar de mystiek paart zich bij Prof. Geesink aan een goede dosis nuchterheid. Zoo leest gij eenige bladzijden verder: „Toch zij men ook in deze nuchter van geest en aan alle overdrijving gespeend. En dan sta op den voorgrond, dat al wat tot dusver van dadelijken tegenstand door ons werd ondervonden, niet te vergelijken is, bij wat een Cornelis Gesenius, een Ledeboer, een de Cock of een Scholte moesten verduren, om van wat in de dagen der groote Reformatie is geleden, niet eens te spreken. Vooralnog bestaat er niet de minste kans M. B. dat ook maar een onzer een plaats zal krijgen in een tot op dezen tijd bijgewerkt Martelaarsboek". (bl. 15).

Gaarne zou ik nog wat meer uit deze preek aanhalen.

Maar wij moeten verder.

Het volgende jaar (1888) ging hij voor in de Ere des Gebeds, welke aan den Universiteitsdag te Zwolle voorafging. Zijn rede betitelde hij „Menschelijke Wijsheid en Goddelijke Dwaasheid". Zonder nog professor te zijn, was het een professorale rede.

Geen wonder dan ook, dat toen de Vrije Universiteit dringend versterking noodig had en Prof. Davinck opnieuw had bedankt, het oog viel op den Rotterdamschen predikant, die zich door zijn beslistheid, zijn wetenschappelijkheid en zijn gehoorzaamheid aan de Gereformeerde beginselen had doen kennen.

Hij werd tegelijk benoemd met den nog niet vergeten Dr. Willem van den Bergh, predikant te Voorthuizen. Deze stierf echter vóór zijn ambtsaanvaarding.

Prof. Geesink hield zijn inaugureele oratie op 19 September 1890 aan de Vrije Universiteit. Doch als buitengewoon hoogleraar in de Theologie. Terwijl hij ook als „adjunct" — zoo moet toen de term hebben geluid — werd aangesteld in de Literarische faculteit. Ook Dr. Kuyper, die voor de Literarische faculteit Hebreëwsch, Linguïstiek, Aesthetiek gaf, moest, zoo hoorde ik, zich met den niet-wijdschen titel van „adjunct" vergenoegen.

Hoewel Prof. Geesink historicus van professie was — was in datzelfde jaar niet een bijdrage van zijn hand verschenen in het „Rotterdamsch Jaarboekje" over „Een terechtstelling van Anabaptisten te Rotterdam gestoord in 1558? — werd hij voor de Theologische faculteit belast met Ethiek en Elenetiek en voor de Literarische met de Geschiedenis van de Filosofie en de Logica. Gelukkig had hij bij zijn „overstudeeren" van de Dogmatiek er ook de Ethiek bij ingegrepen, zoodat hij er niet geheel vreemd voor stond en was de liefde voor de filosofie, door Pierson in hem gewekt, altijd blijven branden. Anders had hij het niet kunnen bolwerken. Want hij had ook nog een contract met de Kerk van Rotterdam, dat, ofschoon hij er zijn afscheid had gepreikt met een: „Gebed voor de Volmaking der Gemeente, hij er om de veertien dagen gedurende zekeren tijd het Woord zou komen bedienen. Later kreeg hij er de Godsdienstlessen op het Gereformeerd Gymnasium te Amsterdam bij, zoodat het ploeteren was om met alles klaar te komen. In dien tijd heeft hij de hitte des daags en zoal niet de koude, dan toch de wake des nachts dubbel gedragen.

Het zwaartpunt van zijn arbeid lag aan de Ethiek. Daaraan ontleende hij ook het onderwerp voor zijn inaugureele: Beteekenis van het Leerstuk der Oorspronkelijke Gerechtigheid voor de Godgeleerde Zedekunde. Tegenwoordig zou Prof. Geesink dien titel anders schrijven. Een bewijs, dat hij steeds dieper in zijn stof doordrong. In 1897 hield hij bij de overdracht van het rectoraat een rede over: De Ethiek in de Gereformeerde Theologie.

In het voorbijgaan wil ik nog noemen: Individualisme en Socialisme, een lezing voor „Patrimonium", later in druk verschenen (1892) en de evenzeer op het gebied van de Ethiek liggende bewerking van: Vijf boeken van de conscientie en haar recht of gevallen door Willem Amezes (1896).

Ik sprak boven van een rectoraatsrede. Daaruit volgt, dat hij in dien tijd van buitengewoon tot gewoon hoogleraar in de Theologie was gepromoveerd. Dit geschiedde in 1895. Maar als Lectorator bleef hij vooralsnog „adjunct" tot hij ook in deze faculteit werd uitgenoodigd om hooger op te gaan en daarin thans als buitengewoon hoogleraar tusscheert. Daar doceert hij nu Logica, Noëtica, Geschiedenis van de Filosofie en Psychologie. Een tijdlang, tusschen het overlijden van Prof. De Hartog en de komst van Prof. Biesterveld nam hij ook de kanoniek en de exegese van het Nieuwe Testament voor zijn rekening.

Zei Hugo Verriest eens, dat ieder student een stukje van zijn stiel had meegenomen, zoodat deze erg verzwakt was, ieder student heeft ook wat van Prof. Geesink meegenomen, maar deze is daar onder dezelfde gebleven. Wat zorgen hem ook vervulden, voor de studenten bleef hij optimist. Die mochten er niet onder lijden. Hij werd niet moede het hun in te hameren: wat voor filosofie men kiest, hangt ten slotte daarvan af, wat voor een mensch men is. Hij kan ook zulke praktische wenken geven. Zoo hoorde ik hem in mijn studententijd zeggen: als u later bij een zieke komt, zal men u meestal een stoel bij het hoofdeinde aanbieden; dat maakt echter den zieke onrustig en bemoeilijkt het spreken; u neemt eenvoudig den stoel op en plaatst dien dicht bij het voeteinde. Een raad, waar ik mij altijd wel bij bevonden heb. Ook zocht hij immer door tegenwicht evenwicht aan te brengen. Toen de klacht werd vernomen, dat de predikanten, die aan de Vrije hun opleiding hadden genoten, soms al te dogmatisch preekten, begon hij vooral mystiek te preeken. Ik denk hier aan de preek, waar ik te Apeldoorn onder zat of liever onder stond (zoo vol was het) over Joh. 7:38: „Die in Mij geloofd, gelijkerwijs de Schrift zegt, stroomden des levenden waters zullen uit zijn buik vloeien". En veel later, toen de epidemie van de problemenkoorts was uitgebroken, getuigde hij weer in zijn rectorale rede over het „Religieus Eklekticisme" tegen het dogmatisch indifferentisme. Beide malen ging hij dwars in tegen een heerschende strooming. Hijzelf veranderde daarbij niet. Want toen hij het in zijn preeken meer den mystieken kant uitstuurde, sprak hij toch te Groningen over:

De Dogmatische Grondslag der Vrije Universiteit te Amsterdam (1904).

Zijn preeken!

Ik vergat verlot te vragen om het te vertellen. Maar Prof. Geesink heeft het blijkbaar ook aan anderen meegedeeld. En zoo is het een publiek geheim geworden. Daarom kan het nu ook wel in de kraut.

Toen Prof. Geesink uit Rotterdam vertrok, verbrandde hij al zijn preeken. Wie zou als hij er te voren kennis van droeg, niet hevig geprotesteerd hebben? Dat zijn uitgesponnen, schoon gestileerde werk in één oogeblik een prooi der vlammen! Wie, die Prof. Geesink in zijn preeken kennen, bejammeren het niet tot op den huidigen dag? Gevraagd naar de drijfveer? Welke zou het anders zijn dan onvoldaanheid over eigen werk. Ik geloof, dat die onvoldaanheid hem telkens parten heeft gespeeld. Ik maak me sterk, dat zijn „Ethiek" reeds kant en klaar voor ons zou hebben gelegen, indien deze dengdout er niet gedurig weer een stokje voor had gestoken.

Gelukkig, dat hij daarna nog preeken heeft uitgegeven. Zijn de bundels „De Nederigen Vertrouwt" en „De Liefelijkheid des Heeren" niet in onze kerken geliefd? Wat nam hij vaak ongewone teksten. Men denke aan: het bed dat te kort en te deken, die te smal is, Jes. 28:20. Of aan het „Liedekens zingen bij een treurig hart. Of aan de preek, waarmee hij De Brussaard bevestigde over: Slangenvoorzichtigheid en Duivenoprechtheid. Hoe prachtig kan hij in zijn preeken teekenen. Men herinnere zich slechts het begin van zijn preek over „God, die de nederigen vertrouwt". „Op zonnigen weg naar de vorststad 'n man met zijn lastdier. Zwaar beladen met de produkten van het land, ligt het en zwoegt het onder zijn last, die al zwaarder wordt. De zenuwen spannen zich; die spieren strekken zich. De man drift het voort, al maar voort. Eindelijk kan het niet meer. Het buigt zich neer, de knieën zakken in en richten zich niet weer op; het ligt tegen den grond. Dan helpt de man zijn dier weer op. Verlicht zijn last, spreekt het bemoeidigende woorden toe, beurt het op. Voorbijgangers, die het geval hebben gezien, helpen mee. Het menschelijk gevoel van barmhartigheid, van ontferming ook met het dier, beweegt hen er toe. Zoo is het ook Gods wil" (bl. 3). Een proeve van schildering vindt gij o.a. in zijn preek over den „Lastbrief van Paulus". „In onze verbeelding zien wij Paulus voor Festus en Agrippa, op den volgende dag, in de gehoorzaal van het paleis te Caesarea. Op wanden en zuilen trilt er het licht van de morgenzon. In die fel belichte omligting de menschen; de procurator met zijn gevolg, de koning en Bernice met hun hofstoet, officieren van het garnizoen, voornamen burgers uit Caesarea. De menschen klein bij de hoogte der zaal. Het licht speelt over dien al maar zich bewegend drom. Het glanst op hun gezichten; gladgeschoren Romeinenkoppelen; langgebaarde Joden-tronies, voyante vrouwengelant van Bernice. Het kleurt hun gewaden; geeft met zijn schittering van goud, zijn flikkering van kleindooden, zijn glinstering van wapenen, een indruk van groote pracht. En dan eerst al die menschen in kleine groepen druk sprekend, maar om den procurator en zijn hooge gasten toch met gedempte stem; nu en dan een opschrikken van zijn eigen er boven-uitschietend geluid. Dan sterft even weg het stemmegegons. Wie zitten moeten, zoeken hun plaatsen; zij vinden. Een geluid van kleederengedruisch ritselt op. Zij knikken en lachen elkaar toe of buigen eerbiedig, al naar het moet. Aan het bovencinde der zaal zetelt nu Festus en naast hem de koning en zijn zuster. Het praten, het gedempte praten, begint weer. Maar dan, als de procurator zich verheft; als ze voelen, dat hij wat zeggen gaat, worden al die menschen weer stil. Op hun gezichten belangstelling. Zelfs Bernice tracht serieus te kijken. En in de lege stilheid klinkt hoog-op de zware stem van Festus, waarmee hij beveelt den gevangene voor te brengen. Nu gaan aller oogen af van den landvoogd op den binnengeleide, den kleinen Joodschen man, dien zij, met aan zijn arm een loushangende ijzeren ketting, tusschen een paar soldaten in, zien voortschrijden naar den zetel van Festus en Agrippa". (bl. 270, 271).

Een geknipt stukje voor een bloemlezing van belletrist, nietwaar?

De laatste gedrukte preek van hem werd opgenomen in de bekende serie „Menigerlei Genade". Daarmede bevestigde hij Ds J. Krüger te Delden. Zij draagt een kerkrechtelijk karakter. En waarom? Omdat hij een gemis aan kerkrechtelijken zin voelt aankomen. Niet te Delden natuurlijk. Maar in het algemeen. En als hij wat verkeerd voelt aankomen, tracht hij het te bezweren. Hij teekent bij deze preek dan ook aan: „Hoewel een preek als deze van plaatselijken aard is, meen ik, tot storking van het kerkelijk besef mijner kerkgenooten, met haar te publiceeren, een niet geheel overbodig werk te doen".

Toch ligt zijn belangrijkste persarbeid niet in zijn preeken. Neen, toen Kuyper minister werd, nam hij op zich de leiders te schrijven. Dat duurde zes en een half jaar. Feestdagen en zomerreces uitgezonderd, schreef hij week aan week: Van 's Heeren Ordinantiën. 't Was een tijd van